

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU "Recepcja filozofii starożytnej w twórczości Mułły Sadry"

W ostatnich dekadach obserwujemy wysiłki wielu badaczy, by zmienić tradycyjny obraz filozofii muzułmańskiej. Owszem, i wcześniej dość często wspominało się o sile cywilizacyjnego postępu, do którego przyczyniła się na Półwyspie Arabskim nowa religia oraz o złotym wieku nauki i filozofii mającym swoje korzenie w bogatej myśli islamu i w przyjętym w wiekach średnich dorobku intelektualnym Greków. Jednak wciąż zdecydowanie za mało uwagi poświęca się temu, że tradycyjna filozofia i teologia spekulatywna nie wyczerpały się w wiekach średnich i do dziś mają swoich interesujących i oryginalnych kontynuatorów.

Niniejszy projekt stawia sobie za cel przyjrzenie się jednej z najbardziej wpływowych i oryginalnych tradycji filozoficznych późniejszej filozofii muzułmańskiej. Odpowiada to rosnącemu zainteresowaniu filozofią islamu, klasyczną oraz współczesną, a także fenomenem filozofii szyickiej. O tym zainteresowaniu świadczą między innymi nowe kierunki studiów orientalistycznych, islamistycznych oraz filozoficznych na światowych uniwersytetach oraz rosnąca liczba publikacji poświęconych filozofii muzułmańskiej.

Projekt „Recepcja filozofii starożytnej w twórczości Mułły Sadry” bierze za przedmiot jeden z najciekawszych, lecz wciąż niedostatecznie zbadanych aspektów myśli filozofa, który zasłynął dokonaniem swobodnego przewrotu w pojęciu istoty i istnienia, twierdząc, że to, co zawsze i w sposób pierwszy trwa, to istnienie właśnie. W projekcie zostaną przeanalizowane koncepcje Mułły Sadry, w których widać, jak twórczo inspirował się dorobkiem wielkich tradycji filozoficznych Grecji. Mułła Sadra bowiem był nie tylko autorem nowatorskich koncepcji, ale i wnikliwym czytelnikiem dzieł swoich poprzedników. Innymi słowy, myśliciel widział siebie nie tylko jako filozofa, ale też jako historyka filozofii i taka historyczno-filozoficzna analiza stanowiła jego szczególną metodę. Projekt kieruje się więc założeniem, że nawet najbardziej nowatorskich koncepcji Mułły Sadry nie da się w pełni zrozumieć, nie odnosząc ich do wcześniejszej tradycji.

W projekcie wyszczególnione zostały trzy tradycje, która są dla filozofii Mułły Sadry najważniejszym źródłem inspiracji. Wymieniając je w porządku znaczenia, należy wskazać na: tradycję neoplatońską, filozofię perypatetycką oraz dorobek filozofów przedsokratejskich i filozofii hellenistycznej. Jeśli chodzi o tę pierwszą, neoplatońską tradycję, znana było ona z kilku tłumaczeń greckich dzieł, z których najważniejszy pozostaje przekład *Ennead* Plotyna, fałszywie przypisywany Arystotelesowi i znany jako *Teologia Arystotelesowa*. Projekt przebadana przede wszystkim tzw. zasadę możliwości szlachetniejszego, która opisuje konieczność posiadania przez wszystkie byty przyczyny od nich doskonalszej. Jeśli chodzi o tradycję arystotelesowską, to cechą wyróżniającą Mułłę Sadrę spośród innych filozofów świata islamu jest to, że mimo przypisywania wielu dzieł neoplatońskich Arystotelesowi i systematycznego przenikania się myśli neoplatońskiej i perypatetyckiej, potrafił on wydobyć prawdziwe koncepcje Stagiryty. Jest tak np. z koncepcją duszy. W odniesieniu do duszy, Arystoteles głosił hylemorfizm, tj. złożenie bytów ożywionych z duszy i ciała. Mułła Sadra powraca do wersji hylemorfizmu i rozwija ją we własnej filozofii. Trzecią i ostatnią tradycją analizowaną w projekcie jest filozofia przedsokratejska i hellenistyczna. Tutaj na szczególną uwagę zasługują m.in. islamizacja, a nawet szyityzacja przedsokratejskich i hellenistycznych myślicieli, którzy z jednej strony postrzegani są jako prekursorzy filozofii muzułmańskiej, a z drugiej strony pojawiają się oni, często wraz z postaciami znanymi z lokalnego folkloru i poezji, i są równi co do gnostycznej wiedzy i świętości z figurami muzułmańskich mędrców i świętych. Projekt stawia tezę, że jedną ze swobodnych cech filozofii szyickiej jest właśnie ta otwartość na całą tradycję filozoficzną starożytnej Grecji.